

Nekrológ

NAGY CSILLA

Pavol Jozef Šafárik Egyetem (Kassa) vendégoktató

csilla.nagy@upjs.sk

ORCID 0000-0002-1697-5721

KABDEBÓ LÓRÁNT (1936–2022)

2022. január 24-én meghalt Kabdebó Lóránt irodalomtörténész, filológus, iskolateremtő egyetemi tanár. Szabó Lőrinc legkiválóbb ismerője, a késő modern magyar líra elkötelezett, komplex látásmóddal bíró kutatója, az *Újhold* költészetének érzékeny elemzője, Szabó Magda egyik legfogékonyabb szakértője. Egykor a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos munkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Irodalomtörténeti Tanszékének tanszékvezetője, a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának alapító dékánja, az Irodalomtudományi Doktori Iskola, a Szabó Lőrinc Kutatóhely és az *Irodalomtudomány* folyóirat létrehozója.

Megkerülhetetlen életművéből két pillér emelkedik ki: Szabó Lőrinc költői pályaképének megrajzolása, irodalomtörténeti kontextusának megteremtése, kanonikus pozíciójának biztosítása; valamint a karalapítás és az iskolateremtés hatalmas vállalása. A két feladat tulajdonképpen összekapcsolódik, és a hatvanas évekből eredeztethető, a téma ekkor találta meg a mesterét. Személyes beszélgetésekben és interjúkban is elhangzott, hogy Szabolcsi Miklós ajánlotta a fiatal irodalomtörténésznek, hogy foglalkozzon Szabó Lőrincel, a Miskolcon induló *Napjaink* folyóiratban közölt Szabó Lőrinc-portréja (*Megemlékezés és arcképvázlat Szabó Lőrincről* [1962]) kapcsán. Ezt követően hosszabb-rövidebb Szabó Lőrinc-portrék, verselemzések és az életutat érintő közlések követik egymást (többek között a *Napjaink*, a *Borsodi Szemle*, a pozsonyi *Hét*, az *Alföld*, a *Jelenkor*, az *ItK* lapjain), amelyek – utólag látjuk – a háromkötetes, máig mérvadó monográfia (*Szabó Lőrinc lázadó évtizede* [1970], *Útkeresés és különbéke* [1974], *Az összegezés ideje* [1980]) előkészítéseként értelmezendők. Kabdebó Lóránt bizonyos időközönként kismonográfiákat is megjelentet, amelyek a pálya egy-egy időszakára, illetve egy adott korszakon belüli, irodalomtörténeti szempontból fontos események, fordulatok vizsgálatára fókuszálnak. Így például a *Nyugat* lírájához való kapcsolódási pontokra („*A magyar költészet az én nyelvemen beszél*”: *A kései Nyugat-líra összegződése Szabó Lőrinc költészetében* [1992]); a személyiség válságtörténetére (*Szabó Lőrinc pályaképe* [2001]); a nyugati irodalmi és bölcséleti irányzatokhoz való illeszkedésre („*Nyílik a lélek*”: *Kettős látás a huszadik*

századi lírában. Szabó Lőrinc rejtekútja [2015]); illetve az utolsó, életében megjelent monográfiájában ennek továbbgondolásaként a világirodalmi, komparatív megközelítésmódra („egy Költő Agya”: Szabó Lőrinc pályaképe a „modern” európai költészetben [2021]).

A trilógia és a kismonográfiák nemcsak Szabó Lőrinc poétikai pályájának alakulását, hanem a személyiség változásait is színre viszik, Kabdebó a költőt irodalomtörténeti és történelmi összefüggésben, a kor keretei között látta: ez a kétféle érdeklődés mutatkozik meg abban az alázatos, kérlelhetetlenül elkötelezett kutatómunkában, amely egyrészt a szövegváltozatok, másrészt a Szabó Lőrinc-pályát övező irodalomtörténeti és életrajzi dokumentumok feltárását lehetővé tette. Az évtizedek során az életmű feldolgozása egyre gazdagodott: Kabdebó a hetvenes évek végétől adja közre értelmező jegyzetekkel, tanulmányokkal ellátva a különböző típusú önéletrajzi szövegeket, így például a pályakezdés dokumentumait (*Érlelő diákévek: Napló, levelek, dokumentumok, versek Szabó Lőrinc pályakezdésének éveiből, emlékezések az 1915–1920-as évekről* [1979]); a titkos (azóta Kabdebó által feltárt) Flóra-szerelme versciklusát (*Szabó Lőrinc hévízi versfüzete* [1980]); az 1945-ös események anyagát (*Bírákhoz és barátokhoz: Napló és védőbeszéd 1945-ből* [1990]), valamint természetesen maguknak a verseknek a legteljesebb kiadásait (*Szabó Lőrinc összes versei* [1998], [2000], [2003]). A nyolcvanas évek végétől jelennek meg a Szabó Lőrinc levelezését közreadó kötetek (*Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése, 1921–1944* [1989]; *Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése, 1945–1957* [1993]; *Huszonöt év: Szabó Lőrinc és Vékesné Korzátí Erzsébet levelezése* [2000]). A *Vers és valóság: Bizalmas adatok és megfigyelések* (2001) Szabó Lőrinc költészetének önéletrajzi aspektusai kapcsán is jelentős dokumentum, ahogy a költő közismert politikai ügyének monografikus igényű feldolgozása is (*Szabó Lőrinc „pere”* [2006]), valamint a *Szabó Lőrinc Füzetek* Kabdebó szakmai ellenőrzése alatt megjelent darabjai, amelyek külföldi kapcsolatairól, betegségről, hozzátartozóinak magánszövegeiről, utazásairól, könyvtárának állományáról adnak képet. Ugyanez mondható el az Osiris Kiadó gondozásában megjelent, a költő műfordításait (2003), publicisztikáit, emlékezéseit (2003), irodalmi előadásait, kritikáit (2013) összegyűjtő kiadványokról is.

A *Szabó Lőrinc Füzetek* a Kabdebó által létrehozott miskolci Szabó Lőrinc Kutatóhely kiadásában, a műhelymunka eredményeként jöttek létre, amely pedig a szintén neki köszönhető Bölcsészettudományi Kar égisze alatt működött. Kabdebó Lóránt elvitathatatlan érdeme, hogy Észak-Magyarországon megalapította a bölcsészképzést: rendkívüli, egymástól is nagyon különböző, éppen ezért a képzések sokszínűségét, korszerűségét biztosító tanáregyenlőségeket nyert meg a kar és a magyar szak ügyének, a Szili és a Mózes házaspártól Szőke Györgyig, Ferenczi Lászlótól Szigeti Csabáig, Heltai Jánostól B. Gergely Piroskáig, Darab Ágnesztől Péterfy Gergelyig, Menyhért Annától Vajda Károlyig. Tanítványai, a Szabó Lőrinc Kutatóhely holdudvarába tartozó hallgatók között olyan nevek szerepelnek (a teljesség igénye nélkül), mint Kovács Béla Lóránt, Tóth Mariann, Szele Bálint, Kemény Aranka, Kiss

Noémi, Koós István, Mizser Attila, Ćurković-Major Franciska, Lipa Tímea, Szele Zsófia, Szabó Edina, távolabbról Kulcsár-Szabó Zoltán és Horváth Kornélia. Kabdebó Schelken Pálma gyorsíróval ápolt kiváló kapcsolatának köszönhető, hogy Szabó Lőrinc és Babits gyorsírásos jegyzetei átiratban fennmaradhattak, és eljutottak az olvasókhoz, de Kabdebó nevéhez kötődik a Pécssett, Kulcsár Szabó Ernővel közösen indított konferenciasorozat is, amely a magyar költészet klasszikusainak friss, elméleti szempontokat is működtető értelmezésére vállalkozott. Az első két konferenciakötet, a „*de nem felelnek, úgy felelnek*”: *A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján* (1992), valamint a *Szintézis nélküli évek: Nyelv, elbeszélés és világtkép a harmincas évek epikájában* (1993) egyrészt a későmodern fogalmának körülírásával, másrészt (Kabdebó Lőránt tanulmányának köszönhetően) a dialogikus poétikai paradigma terminusának kidolgozásával szolt hozzá érvényesen a huszadik századi magyar irodalom korszakolásának kérdéséhez. A miskolci műhely létrejöttét követően a konferenciasorozat már ebben a városban valósult meg, és a pályaképekre koncentrált, így jelent meg Kosztolányi, Ady Endre, Kassák Lajos, Szabó Lőrinc és József Attila munkásságáról kötet (az úgynevezett *Űjraolvasó*-sorozat az Anonymus Kiadó gondozásában), illetve sor került Babits-konferenciára is, amelynek anyagából már nem készült könyv.

Kabdebó Lóránt az egyik utolsó képviselője annak a generációnak, amelynek még emlékei, történetei voltak a második világháborúról; amely folyamatában, változásában érzekelte, átélte a huszadik századot, traumáival, forradalmaival, válságaival, kulturális és tudományos revelációival, hagyományaival és megújulásaival. Talán ebből adódik, hogy az irodalomértése alapját is a költészet és az élet egymásra vonatkozása jelentette: irodalomtörténeti, kritikai írásait, szövegkiadásait és rendkívüli forrásértékkel bíró interjúit is a líra nyelvi és poétikai szöveve mögött meghúzódó emberi tartalmak, érzelmek és indulatok, a személyiségben bekövetkező változások, törések tetten érése iránti vágy alakítja. Ennek az érdeklődésnek az eredménye az az odafordulásra való képesség, amely például a PIM számára rögzített interjúkban, valamint egyéb beszélgetésekben tükröződik. Ez jellemzi a Nemes Nagy Ágnessel folytatott párbeszédeit (például: „*A háborúnak vége*” [1980]; *Látkép, gesztenyefával* [1981]), amelyek alapvető jelentőséggel bírnak a pálya értelmezésében, a költő látásmódjának, művészetéhez és önéletrajziséghez való viszonyának leírásában. Hasonlóképpen meghatározóak a Szabó Magda munkásságáról szóló tanulmányai (mindegyik: *Szabó Magda, az író és az irodalomtörténész* [1997]; *Egy monográfia címszavai* [2002]); a Szentkuthy Miklóssal (1981), Vas Istvánnal (1987) és Határ Győzővel (1988) készített beszélgetések is. De Kabdebó a kortárs irodalomra sem volt érzéketlen: monográfiát írt Turczi István lírájáról (2007), foglalkozott Buda Ferenc, Sziveri János, Beney Zsuzsa, Lövetei Lázár László, L. Simon László, Fekete Vincze, Kiss Anna, Csukás István és Tóth László pályájának alakulásával is.

Díjai, elismerései plasztikussá teszik azt a hálózatot, amelybe illeszkedett: munkásságát Miskolc Város Irodalmi Díjával (1969); A Mikes Kelemen Kör Díjával (1983); Miskolc Városért Emlékplakettel (1986); Szabó Lőrinc-díjjal (1989); A Művészeti

Alap Irodalmi Díjával (1990); Herman Ottó-díjjal (1998); A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével (1998); Signum Aureum Universitatis (Miskolci Egyetem) kitüntetéssel; Jubileumi egyetemi emlékérem kitüntetéssel (1999); Bölcsészettudományi Karért: Kari kitüntetéssel (2001); Toldy Ferenc-díjjal (2007); József Attila-díjjal (2012); Miskolc díszpolgára címmel (2021) és a Magyar Érdemrend középkeresztjével (2021) ismerték el.

Azonban ugyanígy a városokkal, helyszínekkel is leírhatnánk páratlanul gazdag életútját, megemlítve a színtereket, ahol élt, ahol járt, ahol Szabó Lőrinc-emléktáblát helyezett el (Balassagyarmattól Korčuláig), és amelyekről volt egy saját, csak őrá jellemző olvasata. Talán nem véletlen, hogy az első és az utolsó személyes találkozásunk is irodalmi helyszínekhez kötődik. 2000 májusában, a magyar szakos felvételin Szabó Lőrinc hídvéséről és annak a hídnak a maradványairól kérdezett, amely később szintén emlékhellyé vált. Az utolsó személyes találkozásunkon, ősszel, az Abonyi utcában pedig már ő mesélt: írókkal, költőkkel, a történelem árnyaival népesítette be a villákat, a mellékutcákat a Dózsa György úttól a Stefánia palotáig, ígérve, hogy mindezt még megírja.

Ha mással nem is, ezzel adós maradt. Személye, tudása, filológiai és biográfiai ösztöne pótolhatatlan: az üres helyekre rákérdezni már nem lehet, minden rejtély feloldása számunkra marad feladat.